

De verovering van Plassans

Émile Zola

De cyclus van de Rougon-Macquart

I	Het fortuin van de Rougons	XI	<i>Het paradijs van de dames</i>
II	Buit maken	XII	<i>Levensvreugde</i>
III	De buik van Parijs	XIII	<i>De mijn</i>
IV	De verovering van Plassans	XIV	<i>Het meesterwerk</i>
V	<i>De misstap van priester Mouret</i>	XV	<i>De aarde</i>
VI	<i>Zijne Excellentie Eugène Rougon</i>	XVI	<i>De droom</i>
VII	<i>Dronkenschap</i>	XVII	<i>Het dierlijke in de mens</i>
VIII	<i>Een pagina liefde</i>	XVIII	<i>Het geld</i>
IX	<i>Nana</i>	XIX	<i>De ondergang</i>
X	<i>Een burger</i>	XX	<i>Dokter Pascal</i>

Vanaf Deel VI zijn het werktitels; definitieve titel naarmate de vertaling vordert.

Dit vierde deel van de cyclus van Rougon-Macquart gaat over Plassans. In dit stadje wordt de strijd geleverd over wie de politieke situatie beheerst. Centraal staat priester Faujas die aan de touwtjes trekt en uiteindelijk aan het kortste eind trekt.

Van de familie Rougon Macquart gaat het om de kleinkinderen van Adélaïde, Marthe uit de tak van de Rougons en François uit de tak van de Macquarts. In deze kinderen wordt de strijd vanuit de erfelijkheid gevoerd. De historische achtergrond in dit deel is die van de naweeën in Parijs van de staatsgreep van 2 december door prins-president Louis-Napoleon Bonaparte en de strijd tussen de legitimisten en de bonapartisten.

Elk deel eindigt met een nawoord en een *verklarende woordenlijst*. In de tekst zijn die woorden en begrippen gemakkelijk te herkennen aan het symbool[Ⓢ].

Voor ieder deel van de serie komt een psychologische analyse beschikbaar op de website www.emilezola.nl waarin de kwestie aanleg versus omgeving belicht wordt.

De cyclus van de Rougon-Macquart

Deel IV

De verovering van Plassans

(1874)

Émile Zola

Vertaald door Martine France Delfos



De verovering van Plassans
(1874)

Émile Zola



De cyclus van de Rougon-Macquart Deel IV

ISBN 978 90 8560 173 9

E-ISBN 978 94 615 4048 5

NUR 302 / THEMA FYT / BISAC CGN006000

Twintigdelige romancyclus van de Rougon-Macquart
www.emilezola.nl

Vertaling

Martine France Delfos



Informatie over overige uitgaven van Martine F. Delfos: www.mdelfos.nl

© 2024 Martine F. Delfos / Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave



Voorwoord	7
Hoofdstuk I	9
Hoofdstuk II	15
Hoofdstuk III	25
Hoofdstuk IV	33
Hoofdstuk V	43
Hoofdstuk VI	55
Hoofdstuk VII	67
Hoofdstuk VIII	79
Hoofdstuk IX	89
Hoofdstuk X	99
Hoofdstuk XI	111
Hoofdstuk XII	123
Hoofdstuk XIII	133

Hoofdstuk XIV	143
Hoofdstuk XV	155
Hoofdstuk XVI	169
Hoofdstuk XVII	185
Hoofdstuk XVIII	201
Hoofdstuk XIX	219
Hoofdstuk XX	235
Hoofdstuk XXI	255
Hoofdstuk XXII	267
Hoofdstuk XXIII	277
Nawoord - Martine France Delfos	287
Woorden en achtergrond	291

Voorwoord

(Émile Zola. Parijs, 1 juli 1871)



Ik wil uitleggen hoe een gezin, een klein groepje wezens, zich gedraagt in een samenleving, wanneer het uitbreidt en tien, twintig individuen op de wereld zet, die op het eerste gezicht totaal verschillend lijken, maar waar een analyse aantoont dat ze nauw met elkaar verbonden zijn. Erfelijkheid kent zijn wetten, net als de zwaartekracht.

Ik zal proberen om de draad te vinden en te volgen die wiskundig van de ene naar de andere mens leidt, om zo de tweeledige vraag naar temperament en omgeving te ontrafelen. En als ik alle draden vasthoud, als ik een hele sociale groep in mijn handen heb, zal ik deze groep aan het werk laten zien, als acteur van een historisch tijdperk. Ik zal het gezin creëren in de complexiteit van zijn inspanningen. Ik zal zowel het totaal van de wil van ieder lid analyseren als de algemene strekking van het geheel.

De Rougon-Macquart, de groep, het gezin dat ik me voorgenomen heb te bestuderen, heeft als kenmerk de uitbarsting van begeerten en de brede opstand van onze tijd die zich stort op het genieten. Fysiologisch gezien zijn zij de trage opeenvolging van complicaties van het zenuwstelsel en het bloed, die zich in een ras voordoet na een eerste organisch letsel, en die, naargelang de omgeving, bij elk individu van dit ras, de gevoelens, de verlangens en de hartstochten bepalen. Dat wil zeggen, alle menselijke manifestaties, natuurlijk en instinctief, waarvan de voortbrengsels de gebruikelijke typering van deugden en ondeugden krijgen. Historisch gezien komen ze voort uit het volk, stralen ze uit in de hele hedendaagse maatschappij en klimmen ze op naar alle situaties door deze in wezen moderne impuls die de lage klassen bevangt in hun opmars door het sociale organisme heen. Zij vertellen aldus door hun individuele drama's het verhaal van het Keizerrijk van Napoleon, de *Second Empire*, van de hinderlaag van de staatsgreep tot aan het verraad van Sedan.

Drie jaar lang verzamelde ik de documenten voor dit grote werk. Het huidige deel was zelfs al geschreven toen de val van de Bonapartes kwam, een val die ik als een kunstenaar nodig had en die ik altijd onvermijdelijk aan het einde van het drama vond, zonder te durven hopen dat deze al zo dichtbij was. Een val die mij de vreselijke en noodzakelijke ontknoping van mijn werk gaf. Dit werk is vanaf vandaag compleet. Het beweegt zich in een sluitende cirkel. Het wordt het beeld van een teloorgegangene regering en van een vreemd tijdperk van waanzin en schaamte.

Dit werk, dat meerdere afleveringen zal vormen, wordt daarom, in mijn gedachten, de natuurlijke en sociale geschiedenis van een gezin onder het Keizerrijk van Napoleon, de *Second Empire*. En de eerste aflevering, *Het fortuin van de Rougons*, moet als wetenschappelijke titel dragen: *De Oorsprong*.

The image shows a handwritten signature in cursive script. The name 'Emile Zola' is written in a fluid, connected style. The 'E' is large and loops back, and the 'Z' at the end has a distinctive, sharp hook.

Hoofdstuk I[Ⓢ]



Désirée klapte in haar handen. Het was een meisje van veertien jaar, flink voor haar leeftijd en dat het lachje had van een klein vijfjarig meisje.

“Mama, mama!” riep ze, “kijk naar mijn pop!”

Ze had van haar moeder een lap gepakt waar ze al gedurende een kwartier mee aan het werk was om er een pop van te maken door hem te rollen en hem aan één kant te wurgen met een stuk draad. Marthe keek op van de kous die ze zo fijntjes aan het verstellen was dat het borduurwerk leek. Ze glimlachte naar Désirée.

“Dat is een babypop!” zei ze. “Hier, maak een pop. Je weet dat ze een rok moet krijgen, net als een dame.”

Ze gaf haar een restant van katoen dat ze in haar naaitafel vond en ging zorgvuldig verder met haar kous. Ze zaten allebei aan een kant van het smalle terras, het meisje op een kruk aan de voeten van haar moeder. De ondergaande zon van september, nog warm, baadde hen in een rustig licht, terwijl voor hen de tuin die al in een grijze schaduw gehuld was, insliep. Geen enkel geluid van buiten kwam naar boven, naar die verlaten hoek van de stad.

Ondertussen werkten ze tien lange minuten in stilte. Désirée spande zich enorm in om een rok te maken voor haar pop. Zo nu en dan hief Marthe haar hoofd op en keek met een beetje trieste tederheid naar het kind. Toen ze zag dat ze erg in de war was:

“Wacht,” ging ze verder, “ik zal de armen eraan zetten.”

Ze pakte de pop, toen twee grote jongens van zeventien en achttien jaar het bordes afkwamen. Ze kwamen Marthe omhelzen.

“Niet op ons mopperen, mama,” zei Octave vrolijk. “Ik heb Serge naar de muziek geleid ... Er was heel veel volk op de Promenade Sauvaire!”

“Ik dacht dat jullie op school waren opgehouden,” mompelde de moeder, “anders was ik erg ongerust geweest.”

Ⓢ In de tekst staat dit teken bij woorden die in de woordenlijst achterin nader uitgelegd worden.

Maar Désirée, die helemaal niet meer aan haar pop dacht, wierp zich om de hals van Serge en riep hem toe:

“Er is een vogel van mij weggevlogen, de blauwe die jij me had gegeven.”

Ze wilde heel graag huilen. Haar moeder, die dacht dat ze dit verdriet vergeten was, kon wel proberen haar de pop te laten zien, maar zij hield de arm van haar broer vast en herhaalde, terwijl ze hem naar de tuin trok:

“Kom kijken.”

Serge, met zijn vriendelijke zachtheid, volgde haar en probeerde haar te troosten. Ze bracht hem naar een kleine serre waarvoor een kooi op een voetstuk stond. Daar legde ze uit dat de vogel gevlogen was op het moment dat ze het deurtje opendeed om te voorkomen dat hij met een andere vogel vocht.

“Natuurlijk! Dat is niet vreemd,” zei Octave, die op de leuning van het terras was gaan zitten, “ze is steeds bezig ze aan te raken, ze kijkt hoe ze in elkaar zitten en wat er in hun keel zit dat ze kunnen zingen. Pasgeleden heeft ze er een hele middag mee in haar zakken gelopen, om te zorgen dat ze het lekker warm zouden hebben.”

“Octave! ...” zei Marthe op een verwijtende toon: “plaag haar niet, het arme kind.”

Désirée had het niet gehoord. Ze vertelde met uitvoerige details aan Serge hoe de vogel weggevlogen was.

“Weet je, hij is zomaar weggeglip; hij is hiernaast gaan zitten op de grote perenboom van meneer Rastoil. Van daaraf is hij achterin op de kersenboom gesprongen. Daarna is hij weer over mijn hoofd gevlogen en is de grote bomen van de onderprefectuur[®] ingevlogen waar ik hem niet meer gezien heb, nee, helemaal niet meer.”

Tranen verschenen aan de randen van haar ogen.

“Hij komt misschien terug,” probeerde Serge.

“Denk je? ... Ik heb zin om de andere in een doos te doen en de kooi de hele nacht open te laten.”

Octave kon het niet laten te lachen, maar Marthe riep Désirée terug.

”Kom eens kijken, kom toch kijken!”

En ze liet haar de pop zien. De pop was prachtig; ze had een stijve rok, een gezicht dat gemaakt was van een propje stof en armen die gemaakt waren van een zoom die aan de schouders vastgemaakt was. Het gezicht van Désirée lichtte op met een plotselinge vreugde. Ze ging weer op de kruk zitten en dacht niet meer aan de vogel, kuste de pop en wiegde die in haar hand als een kinderlijk meisje.

Serge was naast zijn broer komen leunen. Marthe had haar kous weer opgepakt.

“En,” vroeg ze, “de muziek heeft gespeeld?”

“Ze spelen iedere donderdag,” antwoordde Octave. “Je hebt ongelijk, mama, dat je niet wilt komen. De hele stad is er, de jongedames Rastoil, mevrouw De Condamin, meneer Paloque, de vrouw en de dochter van de burgemeester ... Waarom kom je niet?”

Marthe sloeg haar ogen niet op; ze mompelde, terwijl ze een verstelwerk afrondde:

“Jullie weten best kinderen, dat ik er niet van houd om uit te gaan. Het is zo heerlijk rustig hier. Bovendien moet er iemand bij Désirée blijven.”

Octave opende zijn lippen, maar keek naar zijn zus en zweeg. Hij bleef daar staan, zachtjes fluitend en sloeg zijn ogen op naar de bomen van de prefectuur[⊗], die vol waren van een lawaai van huismussen die gingen slapen en hij keek naar de perenbomen van meneer Rastoil, waar de zon achter onderging. Serge had uit zijn broekzak een boek gepakt dat hij aandachtig las. Er was een ingetogen stilte, warm van een tedere zwijgzaamheid in het mooie gele licht dat langzaam het terras verbleekte. Marthe, die haar drie kinderen met een blik koesterde, te midden van deze avondlijke rust, maakte grote, regelmatige naaldsteken.

“Iedereen is dus te laat vandaag?” hernam ze even later. “Het is bijna tien uur en jullie vader is nog niet thuis ... Ik geloof dat hij de kant uitgegaan is van Tulettes.”

“Ah! Wel,” zei Octave, “dan is het niet verbazingwekkend ... De boeren van Tulettes laten hem niet meer los, wanneer ze hem beet hebben ... Is het voor een aankoop van wijn?”

“Ik weet het niet,” antwoordde Marthe, “jullie weten dat hij er niet van houdt om over zijn zaken te praten.”

Er ontstond weer een stilte. In de eetkamer, waar het raam wijd van open stond, dekte de oude Rose sinds enige tijd de tafel, geërgerd geluid makend met het servies en het zilver. Ze leek een bar slecht humeur te hebben, de meubels stotend en onderbroken zinnen mopperend. Daarna zette ze zich bij de deur die op de straat uitkwam, rekte haar hals en keek ver weg richting de onderprefectuur. Na enkele minuten wachten, kwam ze het bordes op en riep:

“Dus meneer Mouret komt vanavond niet thuis eten?”

“Jawel, Rose, wacht nog,” antwoordde Marthe vredig.

“Het is dat alles aanbrandt. Het is niet verstandig. Als meneer die tochten maakt, zal hij moeten waarschuwen ... Mij kan het niet schelen, achteraf. Het avondeten zal niet eetbaar zijn.”

“Dank je, Rose,” zei een rustige stem achter haar. “We zullen je diner toch eten.”

Het was Mouret die binnenkwam. Rose draaide zich om, keek haar baas in het gezicht, alsof ze op het punt stond uit te barsten, maar tegenover dat absoluut rustige gezicht, waar een beetje burgerlijke spotternij doorheen brak, had ze geen weerwoord en ging weg. Mouret daalde naar het terras af, waar hij heen en weer liep zonder te gaan zitten. Hij volstond ermee om met de toppen van zijn vingers een klein klapje op de wang van Désirée te geven, die naar hem glimlachte. Marthe had haar ogen opgeslagen, en, nadat ze naar haar man had gekeken, begon ze haar verstelwerk in haar tafel te ruimen.

“Bent u niet moe?” vroeg Octave, die naar de schoenen van zijn vader keek, die wit van het stof waren.

“Jawel, een beetje,” antwoordde Mouret, zonder verder te spreken over de lange tocht die hij zojuist te voet had gemaakt.

Maar hij ontdekte, midden in de tuin, een spade en een hark die de kinderen daar waarschijnlijk waren vergeten.

“Waarom worden die gereedschappen niet binnengehaald?” riep hij uit. “Ik heb het al honderd keer gezegd. Als het zou gaan regenen, roesten ze.”

Hij maakte zich verder niet kwaad. Hij liep naar de tuin en ging zelf de spade en de hark halen, die hij weer zorgvuldig achter in de kleine serre ophing. Toen hij het terras weer opging, doorzocht hij met zijn ogen alle hoekjes van de lanen van de tuin om te zien of alles wel in orde was.

“Ben jij je huiswerk aan het doen?” vroeg hij toen hij langs Serge liep, die niet had opgekeken van zijn boek.

“Nee, vader,” antwoordde het kind. “Het is een boek dat priester Bourrette me geleend heeft over de *Mission en Chine*.”

Mouret stond pal voor zijn vrouw stil.

“À propos,” hernam hij, “is er niemand langs geweest?”

“Nee, niemand, mijn vriend,” zei Marthe met een verbaasde blik.

Hij wilde doorgaan, maar leek zich te bedenken. Hij liep nog even heen en weer en dan, naar het bordes lopend:

“Wel! Rose, en dat avondeten dat aanbrandde?”

“Welja!” riep de woedende stem van de kokkin van achter in de gang, “nu is er niets klaar, alles is koud. U zult moeten wachten meneer.”

Mouret lachte stilletjes; hij knipoogde met zijn linkeroog terwijl hij naar zijn vrouw en kinderen keek. De woede van Rose leek hem erg te amuseren. Hij verdiepte zich vervolgens in het spektakel van de fruitbomen van zijn buurman.

“Het is verbazend,” mompelde hij, “meneer Rastoil heeft schitterende peren dit jaar.”

Marthe, die sinds een ogenblik ongerust was, leek een vraag op haar lippen te hebben. Ze nam een beslissing en zei verlegen:

“Verwachtte u iemand vandaag, mijn vriend?”

“Ja en nee,” antwoordde hij en ging breeduit heen en weer lopen.

“Je hebt misschien de tweede verdieping verhuurd?”

“Ik heb inderdaad verhuurd.”

En, omdat er een ongemakkelijke stilte ontstond, vervolgde hij met zijn rustige stem:

“Vanochtend, voordat ik naar Tulettes ging, ben ik naar priester Bourrette gegaan; hij was heel nadrukkelijk, en, eerlijk gezegd, ik heb de zaak afgesproken ... Ik weet best dat het je dwarszit. Alleen, denk een beetje na, je bent niet redelijk, mijn beste. Die tweede verdieping gebruikten we nergens voor; hij takelde af. Het fruit dat we in die kamers bewaarden, zorgde voor een vochtigheid waardoor het

behang losliet ... Nu ik eraan denk, vergeet niet om het fruit meteen vanaf morgen weg te halen: onze huurder kan ieder moment aankomen.”

“We hadden het toch zo op ons gemak, alleen in ons huis!” liet Marthe halfzacht ontsnappen.

“Ach!” vervolgde Mouret, “een priester, die zit niet erg in de weg. Hij zal op zichzelf leven en wij bij ons. Die zwarte jurken verstoppen zich om een glas water te drinken ... Je weet wat ik van ze vind! Luilakken, de meeste ... Wel, wat de doorslag heeft gegeven om te verhuren, is juist dat ik een priester heb gevonden. We hoeven niets te vrezen wat het geld betreft met priesters en je hoort hen niet eens de sleutel in het slot doen.”

Marthe bleef teleurgesteld. Ze keek om zich heen, naar het gelukkige huis dat baadde in het afscheid van de zon en de tuin waar de schaduw grijzer werd. Ze keek naar haar kinderen, haar ingeslapen geluk dat in dat kleine plekje bijeengehouden werd.

“En weet je welke priester?” hervatte ze.

“Nee, maar priester Bourrette heeft het op zijn naam gehuurd, dat is genoeg. Priester Bourrette is een goede man ... Ik weet dat onze huurder Faujas heet en dat hij uit het bisdom Besançon komt. Hij zal het niet hebben kunnen vinden met zijn pastoor; hij zal hier als *vicaris* benoemd zijn, in de Saint-Saturnin. Misschien kent hij onze bisschop Monseigneur[®] Rousselot. Afijn, het zijn niet onze zaken, begrijp je. In dit alles vertrouw ik op priester Bourrette.”

Ondertussen was Marthe er niet gerust op. Ze bood haar man het hoofd, wat haar zelden overkwam.

“Je hebt gelijk,” zei ze, na een korte stilte, “de priester is een waardige man. Alleen, ik herinner me dat toen hij het appartement kwam bekijken, hij me gezegd heeft de persoon niet te kennen op wiens naam hem opgedragen was het appartement te huren. Dat is een van die boodschappen die men onderling als priesters voor elkaar doet, van de ene stad naar de andere ... Het lijkt me dat je had kunnen schrijven naar Besançon, om inlichtingen te vragen, om te weten wie je in huis haalt.”

Mouret wilde zich niet opwinden; hij lachte welwillend.

“Het zal de duivel toch niet zijn, wellicht ... Je trilt helemaal. Ik wist niet dat je zo bijgelovig was. Je gelooft toch niet dat de priesters ongeluk brengen, zoals men zegt. Ze brengen ook geen geluk, dat is zo. Ze zijn zoals de andere mensen ... Ach, wel! Je zult zien, wanneer die priester er is, of die *soutane*[®] mij angst aanjaagt!”

“Nee, ik ben niet bijgelovig, dat weet je,” mompelde Marthe. “Het is alsof ik een groot verdriet heb, dat is alles.”

Hij ging voor haar staan en viel haar met een bruusk gebaar in de rede.

“Het is genoeg, nietwaar?” zei hij, “ik heb verhuurd, laten we er niet meer over praten.”

En hij vulde aan, met de plagerige stem van een bourgeois die meent een goede zaak te hebben gesloten:

“Het duidelijkst is, dat ik verhuurd heb voor honderdvijftig francs: dat zijn honderdvijftig francs die ieder jaar het huis binnenkomen.”

Marthe had haar hoofd gebogen; ze protesteerde nog slechts met een vaag wiegen van de handen en sloot haar ogen alsof ze de tranen niet van haar erg opgezette ogen wilde laten vallen. Ze wierp een vluchtige blik op haar kinderen die, tijdens de uiteenzetting die ze net met hun vader had gehad, die niet leken te hebben gehoord, waarschijnlijk gewend aan dit soort scènes die bij de plagerige geestdrift van Mouret pasten.

“Als u nu wilt eten, kunt u komen,” zei Rose met haar chagrijnige stem, toen ze het bordes opkwam.

“Zo is het. Kinderen, soep eten!” riep Mouret vrolijk, zonder een sprankje slecht humeur te hebben behouden.

Het gezin stond op. Toen ze iedereen zag bewegen, had Désirée, die haar ernst van arme onnozele ziel had bewaard, een opflakking van verdriet. Ze wierp zich om de hals van haar vader, en stamelde:

“Papa, een van mijn vogels is weggevlagen.”

“Een vogel, liefje? We zullen hem weer vangen.” En hij streelde haar en werd erg aanhalig. Maar hij moest ook de kooi gaan bekijken. Toen hij terugkwam met het kind, waren Marthe en haar twee zoons al in de eetkamer. De ondergaande zon die door het raam naar binnen kwam, maakte de porseleinen borden, de bekertjes van de kinderen en het witte kleed helemaal vrolijk. De kamer was lauw, verstild met het diepe groen van de tuin.

Terwijl Marthe, gekalmeerd door deze vredige sfeer, glimlachend de deksel van de soepkom haalde, klonk er een geluid in de gang. Rose kwam ontsteld aangehold, stamelend:

“Eerwaarde Faujas is er.”

Hoofdstuk II



Mouret maakte een geërgerd gebaar. Hij verwachtte in werkelijkheid zijn huurder pas overmorgen op zijn vroegst. Hij stond snel op toen priester Faujas in de gang bij de open deur verscheen. Het was een grote, sterke man met een vierkant gezicht, brede trekken en een grauwe gelaatskleur. Achter hem, in zijn schaduw, stond een oudere vrouw die sprekend op hem leek, kleiner en grover. Toen ze zagen dat de tafel gedekt was, aarzelden ze allebei. Ze deden discreet een stap terug, zonder zich terug te trekken. De hoge zwarte gestalte van de priester bracht een vlek van rouw op de vrolijkheid van de witgekalkte muur.

“We vragen verontschuldiging dat we u storen,” zei hij tegen Mouret. “We komen van priester Bourrette, hij heeft u vast gewaarschuwd ...”

“Maar, helemaal niet!” riep Mouret uit. “De priester doet nooit anders; hij lijkt altijd van het paradijs neer te dalen ... Deze ochtend nog, meneer, bevestigde hij mij dat u niet eerder hier zou zijn dan over twee dagen ... Afijn, we zullen u toch moeten installeren.”

Priester Faujas verontschuldigde zich. Hij had een ernstige stem, met een grote zachtheid bij het verloop van de zinnen. Werkelijk, het speet hem op zo'n moment aan te komen. Nadat hij zijn spijt had betuigd, zonder geklets in duidelijk gekozen woorden, draaide hij zich om, zodat hij de loopjongen kon betalen die zijn koffer had gebracht. Zijn grote goed gevormde handen haalden uit een plooi van zijn soutane een beurs tevoorschijn, waarvan men alleen de ijzeren ringen zag. Hij doorzocht deze een moment, tastend met de toppen van zijn vingers en met gebogen hoofd. Vervolgens, zonder dat men de munt gezien had, vertrok de loopjongen. En hij ging verder met zijn beleefde stem:

“Ik verzoek u, meneer, ga weer aan tafel zitten ... Uw dienstmeid zal ons het appartement wijzen.”

Hij boog zich al om de handgreep van de koffer te pakken. Het was een kleine houten koffer, op de randen beschermd met banden plaatijzer; hij leek gerepareerd te zijn op een van de flanken met een dwarsbalk van dennenhout. Mouret was ver-

baasd, zocht met de ogen de andere bagage van de priester, maar hij zag niets anders dan een grote mand die de oude dame met twee handen voor haar rok vasthield; ze hield koppig vol de mand niet neer te zetten, ondanks haar vermoeidheid. Onder de opgeheven deksel, tussen pakken linnengoed, zag men de hoek van een kam die in papier was gewikkeld en de hals van een slecht gesloten literfles.

“Nee, nee, laat dat staan,” zei Mouret, terwijl hij de koffer zachtjes met de voet duwde. “Hij zal niet zwaar zijn. Rose kan hem wel alleen naar boven tillen.”

Hij was zich niet bewust van de stille minachting die tussen zijn woorden doorschemerde. De oude dame keek hem met haar donkere ogen strak aan en kwam vervolgens met haar ogen naar de eetkamer terug en naar de gedekte tafel, die ze al bekeek zolang ze daar stond. Ze ging met samengeperste lippen van een voorwerp naar het andere. Ze had geen woord gesproken. Ondertussen stemde priester Faujas ermee in dat de koffer bleef staan. Door het gele stof van de zon die door de tuindeur kwam, leek zijn versleten soutane helemaal rood; er zat verstellwerk aan de randen; hij was zo dun, zo armoedig, dat Marthe die tot dan toe met een zekere reserve was blijven zitten, zelf op haar beurt ook opstond. De priester die slechts een snelle blik op haar had geworpen, die hij meteen afwendde, zag dat ze van haar stoel opstond, hoewel het leek of hij helemaal niet naar haar keek.

“Ik verzoek u,” herhaalde hij, “laat u niet storen; het zou ons bedroeven om uw avondeten in de war te brengen.”

“Wel, dat is dat,” zei Mouret die honger had. “Rose zal u brengen. Vraag haar alles wat u nodig heeft ... Installeer u op uw gemak.”

Nadat de priester gegroet had en richting trap ging, kwam Marthe dichterbij haar man staan en mompelde:

“Maar mijn vriend, u denkt toch niet ...”

“Wat?” vroeg hij, toen hij zag dat ze aarzelde.

“Het fruit, je weet wel.”

“Ach, verdraaid! Dat is waar, er ligt fruit,” zei hij op een ontstelde toon.

En, omdat priester Faujas terugkwam en hem vragend aankeek:

“Ik ben wel erg ontstemd, meneer,” hernam hij. Vader Bourrette is zeker een waardig man, maar het is vervelend dat u hem met uw zaak hebt belast ... Hij heeft zijn hoofd er helemaal niet bij ... Als we het hadden geweten, hadden we alles kunnen voorbereiden. Terwijl we nu plotseling een verhuizing moeten organiseren ... U begrijpt, wij gebruiken de kamers. Op de vloer boven ligt onze oogst fruit, vijgen, appels, druiven ...

De priester luisterde naar hem met een verbazing die zijn grote beleefdheid niet meer kon verbergen.

“Oh! Maar het zal niet lang duren,” vervolgde Mouret. “In tien minuten, als u zo vriendelijk wilt zijn te wachten, zal Rose uw kamers leegmaken.”

Een snelle ongerustheid nam toe op het grauwe gezicht van de priester.

“Het appartement is gemeubileerd, nietwaar?” vroeg hij.

“Helemaal niet, er staat geen enkel meubel; we hebben het nooit bewoond.”

Toen verloor de priester zijn kalmte; een gloed kwam voorbij in zijn grijze ogen. Hij riep met ingehouden woede uit:

“Wat is dit! Ik had formeel in mijn brief gevraagd om een gemeubileerd appartement te huren. Ik kon mijn meubels natuurlijk niet in mijn koffer meenemen.”

“Nou, wat zei ik?” riep Mouret uit, op een hardere toon. “Die Bourrette is ongelooflijk ... Hij is langs geweest; hij heeft zeker de appels gezien, omdat hij er een in de hand nam, zeggende dat hij zelden zo een mooie appel heeft kunnen bewonderen. Hij zei dat alles hem uitstekend leek, dat het was wat nodig was en dat hij het huurde.”

Priester Faujas luisterde niet meer; een hele golf woede was hem naar de wangen gestegen. Hij draaide zich om, stamelde met bezorgde stem:

“Moeder, hoort u? Er zijn geen meubels.”

De oude dame, strak in haar dunne omslagdoek gewikkeld, had zojuist met kleine vlugge stapjes de begane grond bezocht, zonder haar mand los te laten. Ze was tot aan de deur van de keuken gegaan en had er de vier muren van onderzocht en toen ze op het bordes terugkwam, had ze langzaam, met een blik de tuin in bezit genomen. Maar vooral de eetkamer interesseerde haar; ze stond er weer, tegenover de gedekte tafel, keek naar de dampende soep, toen haar zoon herhaalde:

“Hoort u moeder? We zullen naar een hotel moeten gaan.”

Ze hief haar hoofd, zonder te antwoorden. Haar hele gezicht drukte uit dat ze weigerde dit huis te verlaten waar ze al het minste hoekje van kende. Ze haalde onmerkbaar haar schouders op en ging met vage ogen van de keuken naar de tuin en van de tuin naar de eetkamer.

Mouret werd ondertussen ongeduldig. Toen hij zag dat noch de moeder, noch de zoon aanstalten maakten om te vertrekken, vervolgde hij:

“Het is dat we ongelukkigerwijs geen bedden hebben ... Op zolder is er wel een singelbed dat mevrouw desnoods zou kunnen gebruiken tot morgen, maar ik zie niet waar de priester op zou moeten slapen.”

Toen deed mevrouw Faujas eindelijk haar mond open en zei ze kortaf op een beetje rauwe toon:

“Mijn zoon zal het bed met de singels nemen ... Ik heb alleen een matras op de grond nodig, in een hoekje.”

De priester ging met een hoofdknik akkoord met deze regeling. Mouret wilde gaan protesteren, iets anders zoeken, maar bij het tevreden gezicht van zijn nieuwe huurders zweeg hij en volstond ermee met zijn vrouw blikken van verbazing uit te wisselen.

“Morgen, wanneer het dag is,” zei hij met een tikje burgerlijke plagerigheid, “kunt u zich inrichten zoals het u belieft. Rose gaat naar boven om het fruit weg te

halen en bedden op te maken. Als u even op het terras wilt wachten ... Kom op kinderen, breng twee stoelen.”

De kinderen waren, sinds de aankomst van de priester en zijn moeder, rustig aan tafel blijven zitten. Ze bekeken hen nieuwsgierig. De priester leek ze niet gezien te hebben, maar mevrouw Faujas was bij ieder van hen even stil blijven staan, naar ze starend, alsof ze in één klap die jonge hoofden binnen wilde dringen. Toen ze hun vader hoorden, haastten ze zich alle drie en brachten stoelen naar buiten.

De oude dame ging niet zitten. Toen Mouret zich omdraaide en haar niet meer zag, ontdekte hij haar staande voor een van de halfopen ramen van de salon. Ze strekte haar hals uit en rondde haar inspectie af met het rustige gemak van iemand die een huis bezoekt dat te koop staat. Op het moment dat Rose de kleine koffer optilde, ging ze de vestibule in en zei simpelweg:

“Ik ga met haar naar boven om te helpen.”

En ze liep achter de dienstmeid naar boven. De priester draaide niet eens zijn hoofd om; hij glimlachte naar de drie kinderen die voor hem waren blijven staan. Als hij wilde, had zijn gezicht een uitdrukking van grote zachtheid, ondanks de hardheid van het voorhoofd en de ruwe plooiën rond de mond.

“Is dat uw hele gezin, mevrouw?” vroeg hij aan Marthe, die dichterbij was gekomen.

“Ja eerwaarde,” antwoordde zij, gegeneerd door de heldere blik die hij op haar richtte.

Maar hij keek opnieuw naar de kinderen en vervolgde:

“Dat zijn twee grote jongens die weldra mannen zullen zijn ... Hebt u uw studie afgerond, mijn vriend?”

Hij richtte zich tot Serge. Mouret voorkwam dat hij sprak.

“Deze is klaar ja, ook al is hij de jongste. Als ik zeg dat hij klaar is, bedoel ik dat hij zijn middelbare school gehaald heeft, want hij is naar het college gegaan om een jaar *philosophie*® te gaan doen: het is de geleerde van de familie ... De andere, de oudste, die grote slungel, wel, die is niet veel waard. Hij is al twee keer gezakt voor zijn baccalaureaat® en een nietsnut ook nog, altijd met zijn neus in de wind, altijd kwajongensstreken uithalend.”

Octave luisterde glimlachend naar deze verwijten, terwijl Serge zijn hoofd boog onder al die lof. Faujas leek ze nog een moment in stilte te bestuderen en ging toen over op Désirée, en hervond zijn tedere houding:

“Jongedame,” vroeg hij, “staat u me toe uw vriend te zijn?”

Ze antwoordde niet en ging bijna geschrokken haar gezicht tegen de schouder van haar moeder verstoppen. Deze, in plaats van haar gezicht weg te duwen, trok haar dichterbij naar zich toe door een arm om haar middel te leggen.

“Neem haar niet kwalijk,” zei ze met enige triestheid, “ze is geen bolleboos; ze is een klein meisje gebleven ... Ze is een onschuldige ... We vallen haar niet lastig met leren. Ze wordt binnenkort veertien jaar en ze kan alleen maar van beesten houden.”

Désirée was, onder de strelingen van haar moeder, rustig geworden. Ze had haar hoofd gedraaid en glimlachte. Dan, met een onverschrokken houding:

“Ik wil best dat u mijn vriend wordt ... Alleen, doet u vliegen nooit kwaad?”

En omdat iedereen om haar heen vrolijk werd:

“Octave verplettert ze, de vliegen,” ging ze ernstig door. “Dat is heel slecht.”

Priester Faujas was gaan zitten. Hij leek heel moe. Hij gaf zich een moment over aan de warme rust van het terras en wandelde met zijn langzame blik over de tuin en over de bomen van de naburige huizen. Die grote rust, dat afgelegen hoekje van een stadje, leken hem te verrassen. Zijn gezicht kreeg donkere vlekken.

“Het is hier aangenaam vertoeven,” mompelde hij.

En hij zweeg, alsof hij in gedachten verzonken was en verloren. Hij schrok een beetje toen Mouret hem met een lachje zei:

“Als u het ons toestaat, eerwaarde, dan gaan we nu aan tafel.”

En door de blik van zijn vrouw:

“U zou net als ons moeten doen en een bordje soep accepteren. Dat zal u besparen om in het hotel te gaan dineren ... Geneer u niet, alstublieft.”

“Duizendmaal dank, wij hebben niets nodig,” antwoordde de priester met een extreme beleefdheid die geen tweede uitnodiging dulde.

Daarna keerden de Mourets weer terug naar de eetkamer, waar ze aan tafel gingen zitten. Marthe serveerde de soep. Weldra was er een vrolijk lawaai van lepels. De kinderen kletsten. Désirée had heldere lachjes, terwijl ze luisterde naar een verhaal dat haar vader vertelde, die blij was eindelijk aan tafel te zitten. Ondertussen bleef priester Faujas, die ze al vergeten waren, onbeweeglijk op het terras zitten, tegenover de ondergaande zon. Hij draaide zijn hoofd niet om, leek niets te horen. Daar de zon ging verdwijnen, ontblootte hij zijn hoofd, waarschijnlijk stikkend van de hitte. Marthe, die voor het raam zat, zag zijn grote blote hoofd met korte haren die bij de slapen al grijs werden. Een laatste rood schijnsel verlichtte dat ruwe soldatenhoofd, waar de tonsuur[®] op een litteken leek van een gevoelige klap. Het schijnsel doofde en de priester die in de schaduw terechtkwam, was niet meer dan een donker profiel op het asgrijs van de avondschemering.

Omdat zij Rose niet wilde roepen, ging Marthe zelf een lamp halen en diende de eerste schotel op. Omdat ze van de keuken terugkwam, ontmoette ze een vrouw die ze eerst niet herkende. Het was mevrouw Faujas. Ze had een linnen muts opgedaan en leek op een dienstmeid met haar katoenen jurk die bij het lijfje strak getrokken werd door een gele omslagdoek die achter haar middel was vastge-

knoopt. En, met ontblote polsen, nog puffend van het werk dat ze zojuist verricht had, sloegen haar grote geveterde schoenen op de plavuizen van de gang.

“Zo, dat is gebeurd, nietwaar, mevrouw?” zei Marthe glimlachend tegen haar.

“Oh, een niemendalletje,” antwoordde ze, “in twee klappen was het werkje geklaard.”

Ze daalde af naar het bordes, en sprak zachter:

“Ovide, mijn kind, wil je naar boven? Alles daarboven is klaar.”

Ze moest haar zoon op de schouder aanraken om hem uit zijn overpeinzingen te halen. De lucht werd frisser. Hij rilde en volgde haar zonder iets te zeggen. Daar hij langs de deur van de eetkamer kwam, helemaal wit door de helderheid van de lamp en helemaal rumoerig van het kletsen van de kinderen, rekte hij zijn hals uit en zei met zijn soepele stem:

“Laat mij u bedanken en verontschuldigen aanbieden voor deze verstoring ... We zijn confuus ...”

“Maar nee, maar nee!” riep Mouret, “wij zijn het die bedroefd zijn dat we u voor deze nacht niets beters te bieden hebben.”

De priester groette en Marthe ontmoette weer die heldere blik, die blik van een arend die haar geëmotioneerd had. Het leek alsof achter in dat oog met een gewone doodse kleur, plotseling een vlam langskwam, zoals die lampen waarmee men achter de ingeslapen gevels van de huizen dwaalt.

“Het lijkt erop dat hij geen kou op zijn ogen heeft gevat, de pastoor,” zei Mouret plagerig, toen de moeder en de zoon er niet meer waren.

“Ik denk dat ze niet erg gelukkig zijn,” mompelde Marthe.

“Wat dat betreft, hij neemt zeker geen goud in zijn koffer mee ... Zwaar dat die koffer is! Ik had hem met mijn kleine vinger op kunnen tillen.”

Maar hij werd in zijn gepraat onderbroken door Rose die juist rennend de trap af was gekomen, om de verbazingwekkende dingen te vertellen die ze gezien had.

“Ah, wel,” zei ze, terwijl ze zich voor de tafel plantte waar haar meesters aten, “dat is me een flinke vrouw! Deze vrouw is minstens vijfenzestig jaar oud en dat zou je niet zeggen, hoor! Ze is snel en ze werkt als een paard.”

“Heeft ze je geholpen om het fruit te verplaatsen?” vroeg Mouret nieuwsgierig.

“En of, meneer. Ze nam het fruit zomaar mee in haar schort; zo beladen dat het zou barsten. Ik zei tegen mezelf: ‘Natuurlijk, de jurk zal erin blijven.’ Maar helemaal niet; het is sterke stof, van die stof zoals ik die zelf draag. We moesten meer dan tien keer op en neer. Mijn armen waren gebroken. Zij mopperde, zei dat het niet werkte. Ik geloof dat ik haar heb horen vloeken, neem me niet kwalijk.”

Mouret leek zich erg te amuseren.

“En de bedden?” ging hij verder.

“De bedden, die heeft zij opgemaakt ... Je moet zien hoe ze een matras draait. Dat weegt niets, zou men zeggen; ze pakt het aan een kant vast en gooit het de